

ЯК
ХОДИТИ
ДО
МУЗЕЮ

УДК 75:175
I-29

ВИДАВНИЦТВО
ФАБУЛА
#PRO

Оригінальна назва твору: HOW TO VISIT AN ART MUSEUM

The original edition of this book was designed, produced and published
in 2014 by BIS Publishers, Amsterdam

*Усі права збережено.
Жодна частина цієї книжки не може бути відтворена
в будь-якій формі без письмового дозволу
власників авторських прав.*

Ідема Йохан

I-29 Як ходити до музею / пер. з англ. О. Якименко. — Харків : Вид-во «Ранок» :
Фабула, 2019. — 132 с.

ISBN 978-617-09-5909-6

Тридцять дві поради дає нідерландський письменник і арт-консультант Йохан Ідема читачам, спраглим мистецьких вражень. Як найкраще скористатися знаннями музейних доглядачів? Чому ваша дитина — ідеальний гід? Чи справді портрети давніх майстрів — це прообраз сучасних селфі?

Відповідаючи на такі несподівані питання, його книжка стає інструкцією з перетворення нудного блукання музейними залами на захопливу подорож, сповнену яскравих емоцій.

УДК 75:175

Copyright © 2014 Johan Idema
Concept and text: Johan Idema
© О. Якименко, пер. з англ., 2019
© «Фабула», макет, 2019
© Видавництво «Ранок», 2019

ISBN 978-617-09-5909-6

ЙОХАН ІДЕМА

ЯК ХОДИТИ ДО МУЗЕЮ

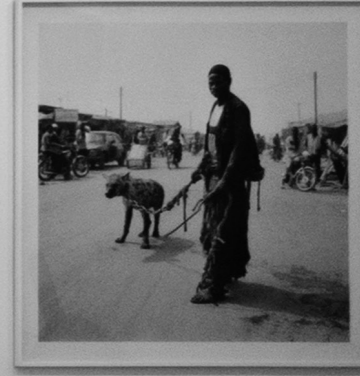
ПОРАДИ
ДЛЯ СПРАВДІ РЕЗУЛЬТАТИВНОГО ВІЗИТУ

ВИДАВНИЦТВО
ФАБУЛА
#PRO

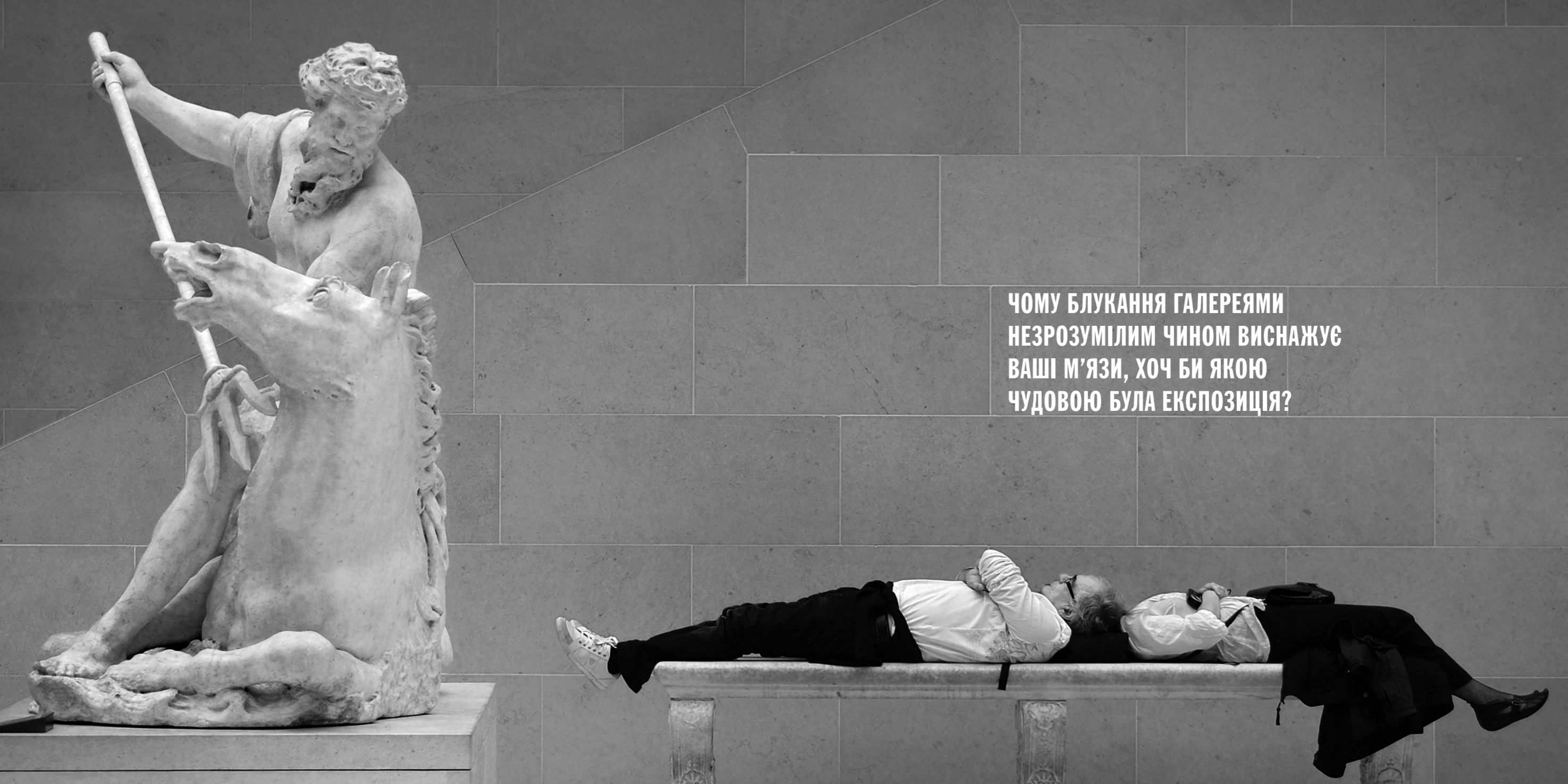
**ПЕРЕБУВАЮЧИ ВІЧ-НА-ВІЧ
ІЗ ТВОРОМ МИСТЕЦТВА,
МИ ЧЕКАЄМО, АБИ ЩОСЬ ВІДБУЛОСЯ.**

**ОПИНІВШИСЬ У МУЗЕЙНІЙ ЗАЛІ,
ВИ ЛИШАЄТЕСЬ НАОДИНЦІ З СОБОЮ,
АДЖЕ ІДЕЯ МУЗЕЮ В ТОМУ,
ЩО АКТ СПОГЛЯДАННЯ МИСТЕЦТВА
НЕ ПОТРЕБУЄ ПОЯСНЕНЬ.**

НЕ ВАЖЛИВО, ЧИ ТВІР
Є ШЕДЕВРОМ, НАСПРАВДІ,
МАЄ ЗНАЧЕННЯ ЛИШЕ ТЕ,
ЧИ МОЖЕ ВІН ЗАВОЛОДІТИ
ВАШОЮ УВАГОЮ.

**ЧОМУ БЛУКАННЯ ГАЛЕРЕЯМИ
НЕЗРОЗУМІЛИМ ЧИНОМ ВИСНАЖУЄ
ВАШІ М'ЯЗИ, ХОЧ БИ ЯКОЮ
ЧУДОВОЮ БУЛА ЕКСПОЗИЦІЯ?**

**ПОСЛУХАТИ СИМФОНІЮ МОЖНА
ЗА СОРОК ХВИЛИН, ПОДИВИТИСЯ
ФІЛЬМ — ЗА ДВІ ГОДИНИ,
А МУЗЕЙ ДОЗВОЛЯЄ ВАМ
ВИРІШУВАТИ, ЯК БАГАТО ЧАСУ
ВИ ПРОВЕДЕТЕ НАОДИНЦІ
З ТВОРОМ МИСТЕЦТВА.**

ЗМІСТ

ВСТУП	.16	10 ЖУЙКА, ЩО ПРИЛИПЛА ДО ВАШОЇ СВІДОМОСТІ	.47	20 СПИТАЙТЕ МЕНЕ ПРО МИСТЕЦТВО	.75	28 ЧЕРЕП, ЯБЛУКА І ПЛЯШКА	.94
Годі блукати, починайте діяти		Чому важливо віднайти власний шедевр		Про додаткову користь від знайомства з гідом		Як зрозуміти натюрморт	
ЯК ЧИТАТИ ЦЮ КНИЖКУ.	.20	11 ІДЕАЛЬНА ПРОТИОТРУТА	.48	21 СПОВІЛЬНИ МІЙ КРОК	.77	29 ВПУСТИТИ ЗОВНІШНІЙ СВІТ УСЕРЕДИНУ	.99
		Чому ваша дитина — чудовий гід		Благання дивитися довше		Про додаткову вигоду від споглядання світу з вікна музею	
1 ОЧІ МУЗЕЮ	.23	12 РЕАЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНУЄ ЯК ЦАРИНА МОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ	.53	22 МИСТЕЦТВО — ЦЕ РОЗМОВА	.78	30 ЩО ВАС СЮДИ ПРИВЕЛО?	100
Як вигідно скористатися знаннями музейного доглядача		Як давати раду «артспік»		Перегляньмо значення музейних ресторанів		Визначення ваших прихованих мотивів	
2 ІДІТЬ ПОВІЛЬНО, АЛЕ НЕ ЗУПИНЯЙТЕСЬ	.25	13 ДУША МУЗЕЮ.	.55	23 СКЛАДАНИЙ СТИЛЕЦЬ	.83	31 ДОСТУПНО У ВИГЛЯДІ ЛИСТІВКИ	105
Як боротися з болем у музейних ногах		Чому корисно збирати поради від персоналу		Чому можна побачити більше, якщо присісти		Чому варто серйозніше ставитися до музейних крамничок	
3 КАРТИНИ, НА ЯКИХ НЕМАЄ ЛЮДЕЙ.	.26	14 НЕПРИКРИТИЙ ВИГЛЯД ЛЮДСЬКОГО ТІЛА	.56	24 ЧЕРЕЗ ВАШІ ЕТИКЕТКИ Я ПОЧУВАЮСЯ БОВДУРОМ.	.85	32 ПОДРУЖИТИ ПАРКЕРА З ПОЛЛОКОМ	106
Про тлумачення пейзажів		Як ставитися до оголеності в музеї		Як миритися (або не миритися) з етикетажем		Як поєднання музики з образотворчим мистецтвом робить ваші враження яскравішими	
4 КОЛИ ТРАПЛЯЄТЬСЯ МИСТЕЦТВО	.31	15 НА ДОТИК ВІН ГЛАДЕНЬКИЙ І ТВЕРДИЙ	.61	25 ЧИ Є ЗАПИТАННЯ?	.86	КУДИ ПІТИ?	120
Про користь від спостереження за іншими відвідувачами		Чому варто простягати руки до мистецтва		Як спонукати вашого екскурсовода до підвищення ефективності		Музеї, які можна відвідати з користю	
5 КРАСИВЕ І БЕЗГЛУЗДЕ	.32	16 БЕЗ НАЗВИ № 3, 1973	.63	26 ВІДКРИТІ ДЖЕРЕЛА ПОЧУТТІВ	.91	ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ЧИТАННЯ	123
Як відрізнити добре мистецтво від поганого		Як розібратися з мінімалістичними назвами творів		Про користь від читання гостьової книги		ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ	125
6 ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ МИСТЕЦТВО І ПОЧИНАЄТЬСЯ СВІТ	.37	17 ЗНІМАТИ ЗАБОРОНЕНО!	.64	27 БУДЬ ЛАСКА, ПОТУРБУЙТЕ ХУДОЖНИКА	.93	ПРО АВТОРА.	127
Про рами і театральність мистецтва		Як фотографування поглиблює ваш мистецький досвід		Знайомство з людиною, яка стоїть за мистецьким твором		АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК.	128
7 ШОКУЙ МЕНЕ, ЯКЩО ЗМОЖЕШ	.39	18 НЕ ПРОСТО ЦВИНТАР ДЛЯ МИСТЕЦТВА	.69				
Як сприймати провокативне мистецтво		Розширюємо розуміння того, що пропонує художній музей					
8 А ЦЕ ТОЧНО МИСТЕЦТВО?	.40	19 ДОІСТОРИЧНІ СЕЛФІ	.70				
Керуємо своїми очікуваннями		Як сприймати портретний живопис					
9 ДРУЗІ, ЯКИХ ВИ ДОСІ НЕ ЗУСТРІЧАЛИ.	.45						
Про чарівність балачок із незнайомцями							

ГОДІ БЛУКАТИ, ПОЧИНАЙТЕ ДІЯТИ

Якби не білий куб, цієї книжки не було б написано. Тому важливо, аби ви дещо про нього дізналися.

Коли білий куб уперше з'явився в 1970-х роках, передбачалося, що це буде великий, чистий, нейтральний,— а отже, бездоганний,— білий простір. Місце, вільне від контексту. Усередині білого куба мали бути лише ви і твори мистецтва, без жодних перешкод між вами, наодинці, у тиші. Але щось пішло не так: білий куб перетворився на самоціль. Він став приводом для музеїв і митців зосередитися на чистому мистецтві. У результаті замкненість білого куба перетворилася на ізоляцію, його чистота — на стерильність, а художні музеї загалом — на приміщення, подібні до лабораторій. Замість того щоб бути лише простором, білий куб став одним зі способів презентації мистецтва. І цей спосіб дотепер значною мірою формує ваш досвід відвідування музеїв.

Можна подумати, що зараз, майже п'ятдесят років по тому, багато що змінилося. Погляньте лишень на всі дивовижні музеї, збудовані чи відреставровані за цей час, скажуть фахівці музейної справи. І вони матимуть рацію: у деяких з білих кубів тепер є вікна, інші можуть похвалитися видатними архітектурними рішеннями. Однак незмінним лишається етикет, якого дотримуються в музеях, коли «подають» нам розміщені в них мистецькі твори. У той час як мистецтво за останні півстоліття оновилось у безліч способів — стало більш

різноманітним, складним і абсурдним, ніж будь-коли до того,— музеї й надалі демонструють його так само монотонно й мінімалістично. Це спонукало знаменитого арт-колекціонера Чарлза Саатчі висловитися про білий куб як про «відсторонений» і такий, що «викликає занепокоєння своєю старомодністю та банальністю». І з часом ситуація лише погіршується, адже схоже на те, що білий куб тепер вважають єдиним способом презентації мистецтва.

Пересування від одного мистецького твору до іншого

Надмірна чистота шкодить музею. Мистецтво потребує зв'язку з реальним світом, аби набути значення. «Це не означає, що на твори мистецтва треба дивитися лише в поруйнованих і безладних середовищах,— справедливо зауважує арт-критик Джеррі Салц.— Але існують інші способи, і це стосується як простору, так і поведінки». Парадоксальним чином ясність і строгість більшості художніх музеїв майже не дозволяють їм тлумачити мистецтво чи вводити його в контекст. Чисті стіни і тиша не дають можливості для справжньої розповіді, діалогу, перформансу, вечірки чи будь-яких інших заходів, що допоможуть вам зрозуміти та оцінити мистецтво. Тим часом це може бути своє-

рідним орієнтиром, що потрібен нам, аби вільніше почуватися в музеї.

Більшість фахівців і аматорів музейної справи щиро вірять у білий куб. Вони гадають, він спонукає до найкращого способу взаємодії з мистецтвом. Однак існує значно численніша група музейних відвідувачів, які вважають інакше. Вони заходять до музею з надією й навіть очікуванням, що здобудуть тут цінний досвід. У музеї ми можемо спостерігати, як вони пересуваються від одного мистецького твору до іншого, присвячуючи близько десяти чи двадцяти секунд кожному об'єкту експозиції. Їхні обличчя виражають зацікавлення, та водночас і втому. Постежте за ними трохи довше, і ви помітите, що багато хто з них видається розгубленим, приголомшеним, збитим із пантелику і навіть змученим. «Наше знайомство з мистецтвом не завжди відбувається так добре, як могло б,— зауважує філософ Алан де Боттон.— Той спосіб, у який істеблішмент презентує нам мистецтво, не захоплює нас до взаємодії з мистецькими творами».

Ви можете взяти ініціативу у свої руки

Музей — це найвідповідніше місце для формування наших уявлень про мистецтво. Чому ж тоді існує так багато чудових книжок із коротким оглядом історії мистецтва, але жодна не розповідає, як із найбільшою користю для себе використати можливість музею? Наша взаємодія з мистецькими творами може приносити нам справжнє задоволення і навіть осяяння. Але не дозволяйте ввести себе в оману. Не варто думати, що простого перебування в музеї разом із видатними творами і їх споглядання достатньо, щоб здобути осмислений мистецький досвід. Для цього ви повинні встановити особистий зв'язок із мистецтвом, певним чином його зрозумівши чи зазнавши його впливу. У багатьох із нас ця іскра не спалахує сама по собі. Ви можете сподіватися, що музей вам у цьому допоможе, проте умови білого куба часто справляють протилежний ефект: вони не дозволяють нам зробити свій досвід осмисленим.

Проте є й добра новина: багато в чому ви можете взяти ініціативу у свої руки і самотужки формувати власний мистецький досвід. Можливо, музеї мають вагомий підстави презентувати мистецтво саме так, однак лише від вас залежить, як ви його сприйматимете. Нехай музеї мистецтва на вигляд і за відчуттями схожі на стерильний білий простір, та це не означає, що ви можете діяти відповідно. Насправді, щоб

зробити відвідини змістовними, вам краще дотримуватись іншого підходу. Саме про це наша книжка: вона пропонує новий погляд на те, як поводитись із творами мистецтва, щоб ваш візит до музею залишив незабутнє враження.

Трохи зухвальства та креативності

Незалежно від того, чи ви постійний відвідувач, чи початківець, ця книжка пропонує свіжий погляд на художній музей. Вона продемонструє сенс і абсурдність музейного етикету. З її допомогою ви здобудете трохи більше контролю над ситуацією й у такий спосіб подолаєте труднощі, які ставить перед нами білий куб. Адже звична поведінка в музеї — «йти повільно, але не зупинятися», як висловились письменниця Гертруда Стайн, рідко буває найбільш результативною.

Дізнайтесь, як музейні доглядачі можуть стати вам у пригоді. Вивчіть просте правило, яке дозволить відрізнити добре

мистецтво від поганого. Відкрийте для себе здатність дітей показати вам відблиски великого світу, приховані за мистецькими творами. Прагнення задовольнити свій інтерес спонукатиме час від часу сходити з протоптаної стежки, коли вам захочеться взяти на себе ініціативу або ж у вас виникне якась цікава думка. Ця книжка показує, як, виявивши трохи зухвальства та креативності, ви можете знайти ті нові й захопливі способи взаємодії з мистецтвом, що зроблять ваш візит до музею справді результативним.

Книжка «Як ходити до музею» створена як практичний і водночас цікавий посібник, призначений для допитливого та рішучого відвідувача музеїв. Сподіваємося, вона дасть вам натхнення, щоб зробити художній музей місцем, сповненим життя, і джерелом задоволення. Мені б хотілося, щоб ви не просто прочитали книжку, а, радше, почали діяти відповідно до висловлених у ній ідей. Адже художній музей, зрештою, є тим, чим ви його зробите.

ЯК ЧИТАТИ ЦЮ КНИЖКУ

Надати змістовності вашому перебуванню в музеї — не означає зробити щось правильно. Скоріше це означає робити багато речей інакше. Тому й книжка не написана як один суцільний текст, який ви мусите прочитати від початку до кінця. Натомість у ній 32 поради — або, якщо хочете, стратегії відвідувача,— які допоможуть зробити ваші відвідини більш осмисленими.

Мета кожної поради — надихнути або спонукати вас оцінити, як ви поводитися в музеї досі, та з'ясувати, які ви маєте можливості поводитись інакше. Деякі з цих підказок стосуються внутрішнього облаштування музею, інші зосереджені на тому, як дивитися на твори мистецтва та як взаємодіяти з іншими відвідувачами. Для зручнішого читання стратегії пронумеровані, але не класифіковані. Ви вільні читати їх у тій послідовності, яка вам більше до вподоби.

ОЧІ МУЗЕЮ

Парадоксальність роботи доглядача полягає в тому, що він є найбільш видимим працівником музею і водночас його найчастіше не помічають. Можливо, так відбувається, бо ми схильні сприймати доглядачів, які нерідко стоять мовчки з кам'яним виразом обличчя, скоріше як машини, аніж як живих людей. Це прикре непорозуміння. «Музейні доглядачі знаходять тих, хто заблукав, спрямовують розгублених і рятують малюків від зіткнення з нерухомими скульптурами», — так характеризує значення цих працівників музею журналіст Девід Волліс. Щоб давати раду тим, хто обмацує картини, контрабандистам газованих напоїв і самопроголошеним арт-критикам, доглядачі мусять бути водночас пильними, як офіцери поліції, та співчутливими, як вихователі дитсадка.

Вважайте музейних доглядачів солдатами мистецького світу, які заслуговують на вашу щонайбільшу повагу. До того ж де-

хто з них має напрочуд глибокі знання про мистецтво — колишніми доглядачами були такі художники, як Джексон Поллок та Сол Левітт. Інші можуть поділитися зворушливими життєвими історіями, адже серед них багато іммігрантів-біженців та колишніх особистих охоронців. Але найбільш цікавими для нас доглядачів робить те, що вони — очі музею. День у день вони спостерігають, як мистецтво нас захоплює, доводить до сліз або навіть викликає нудьгу, і побачене дозволяє їм зробити багато цікавих висновків.

Музейні доглядачі як джерело знань, натхнення і просто розваги лишаються вкрай недооціненими. Багато з них із неабияким запалом візьметься про щось розповідати, якщо ми їх тільки спитаємо. Хоч би якою була розмова, найпевніше, ви переконаєтесь, що доглядачі здатні запропонувати вам те, чого часто бракує в музеях: людську взаємодію і добру розмову про мистецтво.

EXHIBITION CONTINUES AHEAD
TWENTIETH-CENTURY ART

2. ЯК БОРОТИСЯ З БОЛЕМ У МУЗЕЙНИХ НОГАХ

ІДІТЬ ПОВІЛЬНО, АЛЕ НЕ ЗУПИНЯЙТЕСЬ

Музейні ноги, ніг, мн. Біль у ногах після тривалого повільного ходіння залами музею, що чергувалося зі стоянням на місці. Те саме, що базарні ноги. Я три години ходив повз картини старих майстрів, і тепер мої музейні ноги мене вбивають.

Байдуже, наскільки ви треновані. Або який захват викликає у вас експозиція. Музейні ноги бувають у кожного. Попитайте в людей, що викликає в них сильнішу фізичну втому — замиська прогулянка чи візит до музею, і чимало з них оберуть другий варіант.

Чому блукання галереями незрозумілим чином виснажує ваші м'язи, хоч би якою чудовою була експозиція? Якщо ви гадаєте, що це через пройдені кілометри, поміркуйте ще. Насправді в цієї втоми протилежна причина: ви ходите неквапливо. Ваші ноги повинні забезпечувати рух без підвищення швидкості.

Ідучи у звичний спосіб, ви весь час ритмічно згинаєте й розгинаєте ноги. А під час споглядання творів мистецтва часто зупиняєтесь і знову починаєте рух, роздивляєтесь навколо, тож ваша хода стає нерівною.

Коли ви стоїте, особливо в замисленій позі, ваші м'язи та суглоби зазнають нерівномірного навантаження.

Однак вашу втому неможливо пояснити лише фізіологічними причинами. Краса, веселощі, емоції, подив і шок, що їх ми переживаємо під впливом мистецтва, діють також на очі та мозок. Особливо в разі «передозування» мистецтвом, коли ви намагаєтесь побачити все, що є в музеї. Зважте ще й на те, що в музеях загалом мало місць для сидіння, от і маєте — ідеальний коктейль для болю в музейних ногах.

Може, письменниця Гертруда Стайн знала про все це, коли давала слушну пораду: «У музеї йдіть повільно, але не зупиняйтесь»? Якщо ви хочете уникнути проблеми музейних ніг, просто згадайте, що вам колись казала мама. Відпочиньте перед виходом, не намагайтеся вхопити все за один раз, час від часу сідайте перепочити, пийте достатньо води і не забувайте про їжу. Мистецтво — це потужний стимул, але воно вимагає й часу на відновлення. Отже, проблему музейних ніг можна вирішити, якщо дбати про себе і залишати собі час на відпочинок.

КАРТИНИ, НА ЯКИХ НЕМАЄ ЛЮДЕЙ

Пейзажі — це картини, на яких немає людей. Хоча це твердження не зовсім правдиве, воно вказує на головну проблему, яка постає перед пейзажистами: як донести до глядачів ідею, коли єдиним персонажем картини є природа.

Напевно, ви й раніше роздивлялись пейзажі. Насправді в музеях так часто виставляють пейзажні панорами, що ми схильні забувати (і працівники музеїв докладають небагато зусиль, аби нагадати нам), що може дати нам пейзаж. Напевно, ви просто із задоволенням дивитесь на краєвид і переходите до іншої частини експозиції. Але хороша пейзажна картина може мати глибоке смислове навантаження та символічне значення. «Справжня подорож у пошуках відкриттів полягає не в тому, щоб віднаходити нові краєвиди, а в тому, щоб дивитися новими очима»,— зазначав романіст Марсель Пруст. Для цього пропоную вам три підказки, які допоможуть глибше осягнути пейзаж.

1

Якщо ви вважаєте, що художники ставлять собі за мету просто поділитися з вами тим, які краєвиди вони бачили, подумайте ще раз. Пейзажисти ніколи не дозволять правді завадити появі доброї картини. Панорами майже завжди ідеалізовані — вони є більш або менш точними копіями реальної природи,— або ж узагалі вигадані. На них зображено те, що хоче бачити художник. Ось тут і починається ваша розвага. Байдуже, йдеться про «Великий заповідник» Каспара Фрідріха чи «Тополі на березі Епте» Клода Моне,— якщо ви досить уважно придивитесь до картини, то завжди віднайдете щось таке, що показує, як художник грається з вашим зоровим сприйняттям.

2

Природа може існувати поза часом. Але спосіб, у який краєвид відтворено на полотні, завжди суголосний поглядам, що були панівними в добу художника. На певному історичному етапі пейзажисти розміщували кожне дерево, камінь чи тварину точно на належному їм місці, щоб композиція відповідала загальноприйнятим уявленням про красу. Потім з'явилися пейзажі романтичні, імпресіоністичні й навіть модерністські. Панорами відображають ідеали того часу, у який були створені. І вам до снаги відтворити за пейзажами ці ідеали.

3

Нарешті, панорама — це не просто «веселі деревця»; вона є відображенням вашого внутрішнього пейзажу. Ви можете відчувати смуток, гордість чи, наприклад, ностальгію (якщо прагнете бути там і брести по воді біля «Мосту в Аржантеї» Клода Моне), а найкращі твори пейзажного живопису здатні передати почуття в чистому, досконалому вигляді. І ці почуття, зі свого боку, надихають на свіжі роздуми про життя. Тож не варто просто роздивлятися пейзаж — спробуйте відчути, як він викрешує іскри всередині вас, і подумати, які думки насправді хотів донести художник. «Будь-який пейзаж,— сказав філософ Анрі-Фредерік Ам'ель,— це стан душі».

КОЛИ ТРАПЛЯЄТЬСЯ МИСТЕЦТВО

Коли картина висить у галереї вночі й ніхто на неї не дивиться, чи лишається вона твором мистецтва? Напевно, ви скажете «так», аргументуючи свою відповідь тим, що картина фактично є твором мистецтва за своєю суттю, хоч удень, хоч уночі. Але цей філософський мисленневий експеримент має й іншу відповідь. Сучасні філософи вважають, що зорові образи — це відчуття, які виникають у ваших очах. Якщо немає очей, щоб дивитися, то немає й зорових образів. А отже мистецтво відбувається лише тоді, коли його споглядають. Ви ще не змінили своєї думки?

Незалежно від того, вважаєте ви мистецький твір об'єктом чи відчуттям, перебуваючи з ним віч-на-віч, ви чекаєте, аби щось відбулося. Саме тоді ви сподіваєтеся відчутти подив, натхнення і, може, навіть зіткнутися з випробуваннями. Те, як інші відвідувачі переживають цю мить, може бути захопливим видовищем. Жах і огида, з якими дехто вивчає провокативні інсталяції Пола Маккартні, можуть неабияк вас розважити. А спостерігати, як починає сяяти обличчя маленької дівчинки, коли вона бачить своє відображення в металевому «Собаці з повітряних кульок» Джефа Кунса, — просто безцінний досвід.

Музеї — ідеальне місце для спостереження за людьми. Споглядати, як вони дивлять-

ся на твори мистецтва, може бути навіть захопливіше, ніж сприймати саме мистецтво. Зробіть це звичною частиною своїх візитів до музею, і ви станете свідком прекрасного, вишукано поставленого танцю поглядів, пауз і реакцій. Щоб знайти найкращу точку для спостереження, станьте подалі від самих творів, але так, щоб обличчя людей залишались у вашому полі зору. Дивіться лише з добрими намірами, бо межа між простим спостереженням за іншими відвідувачами і витріщанням на них дуже тонка.

Стояти перед твором мистецтва і розглядати його — не обов'язково те саме, що розуміти твір. Коли ви почнете звертати увагу на поведінку людей у художньому музеї, то помітите, що чимало відвідувачів просто блукають залами, майже не контактуючи з виставленими роботами. У цьому полягає найскладніше завдання художнього музею — створити осмислену взаємодію між мистецькими об'єктами і людьми. Можливо, тепер ви схилитеся до того, щоб погодитися з сучасними філософами: мистецтво — це не об'єкт, що висить на стіні, воно відбувається лише у взаємодії зі своїм глядачем.

5. ЯК ВІДРІЗНИТИ ДОБРЕ МИСТЕЦТВО
ВІД ПОГАНОВО

КРАСИВЕ І БЕЗГЛУЗДЕ

Коли антиквар Скотт Вілсон витягнув зі смітника потворну картину, друзі порадили йому відкрити музей. Так він і зробив.

5. ЯК ВІДРІЗНИТИ ДОБРЕ МИСТЕЦТВО ВІД ПОГАНОВО

Музей поганого мистецтва Вілсона, що демонструє мистецькі твори «надто погані, щоб їх можна було ігнорувати», спеціалізується на роботах, які створено із серйозними намірами, проте з великими вадами. В експозиції є роботи як талановитих майстрів, що зазнали невдачі, так і тих, хто на силу тримає в руках пензель.

Споглядання поганого мистецтва буває на диво інформативним. Воно може допомогти вам зрозуміти складнощі, пов'язані зі створенням вартісної мистецької роботи. До того ж у такий спосіб ви дізнаєтеся, що митці не завжди досягають успіху, навіть якщо їхні картини виставляють у визнаних музеях. Коли ви це зрозумієте, перед вами як відвідувачем музею постане особиста проблема: як розмежувати красиве і безглузде? Чи потрібні спеціальні знання, щоб відрізнити добре від поганого, чи це лише питання смаку?

На щастя, художник Ед Руша вивів для нас просте й корисне правило: «Добре мистецтво,— стверджує він,— має викликати реакцію “Гм? Ого!”, на відміну від “Ого! Гм?”, яка вказує на погане мистецтво». Інакше кажучи, мистецький твір, який спочатку нас ошелешує, а потім викликає захват, у довгостроковій перспективі приносить більше задоволення й користі, ніж той, що має на меті шокувати глядача і справляє лише поверхневе враження.

**МИСТЕЦЬКИЙ ТВІР, ЯКИЙ СПОЧАТКУ НАС
ОШЕЛЕСУЄ, А ПОТІМ ВИКЛИКАЄ ЗАХВАТ,
У ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ
ПРИНОСИТЬ БІЛЬШЕ ЗАДОВОЛЕННЯ
Й КОРИСТІ.**

5. ЯК ВІДРІЗНИТИ ДОБРЕ МИСТЕЦТВО ВІД ПОГАНОВО

**ЯКЩО З ПЕРШОВО ПОГЛЯДУ
КАРТИНА ВАМ НЕ СПОДОБАЛАСЬ,
ЦЕ НОРМАЛЬНО.
АЛЕ ДИВІТЬСЯ ДАЛІ.**

Якщо з першого погляду картина вам не сподобалась, це нормально. Але дивіться далі. Ви можете подумати: «Що це? Чому воно таке потворне? Кому спало на думку це створити?» Це ваше початкове «Гм?», і воно є правильною реакцією. Але дивіться далі, бо у вас виникнуть інші реакції й, можливо, вам відкриється дещо більше. Унаслідок цього ви можете люто знехвалити картину, зате глибше зрозумієте і мистецький твір, і себе самих. Однак частіше буває так, що початкове судження розвивається в протилежному напрямку: те, що спершу вам начебто не сподобалось, після довшого споглядання й роздумів заінтригує і навіть принесе задоволення. Коли ваша реакція на роботу поступово перетвориться із «Гм?» на «Ого!», ви зрозумієте, що добре мистецтво вимагає часу. Або, як висловився арт-критик Джеррі Салц, «погане мистецтво діє точнісінько у протилежний спосіб, і сприйняття його завершується думкою: “Кому воно треба?”».

ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ І ПОЧИНАЄТЬСЯ СВІТ

МИСТЕЦТВО

Подумайте про свою улюблену картину — ту, яку ви можете описати навіть із заплющеними очима. А тепер спробуйте пригадати, у якій вона рамі. Химерне золочене різьблення? Проста чорна лінія? Взагалі нічого? Ставлю десятку проти пенні, що ви й гадки не маєте.

Філ Даст, журналіст

Якось в одному художньому музеї організували сміливий захід — виставку рам. На ній було небагато картин, зате рам удосталь. Якщо ви вважаєте, що рама — це просто шматок дерева, який захищає картину, то ця виставка змусила б вас змінити свою думку.

Рами використовують не лише суто з практичною метою. Ви коли-небудь помічали, як негода надворі здається сильнішою, коли дивитися на неї у вікно? Саме так рами впливають на ваше сприйняття вміщених у них полотен. Вони посилюють ваші зорові відчуття. Або, як висловився Вільям Бейлі, експерт із картинних рам і автор книжки «Позначення меж», «рами — це посередники між глядачем і картиною». Щонайменше без них ви не зможете помітити багатьох вишуканих поєднань кольору і тонкощів

малюнка. «Картина без рами — наче душа без тіла»,— сказав одного разу Ван Гог.

Рами особливо примітні тим, що вони позначають, де закінчується мистецтво і починається решта світу. Це непевне припущення викликає палкі суперечки. Одним митцям здається, що рама, як п'єдестал для скульптури або авансцена для театру, відмежовує картину, замикає в її окремішності, і завдяки цьому ви переживаєте твір як видиму, безпосередню присутність. Інші вважають, що рама повинна забезпечити вам плавний перехід від фізичного світу, тобто стіни галереї, до уявного світу картини.

Якщо поглянути на це узагальнено, цілком можна сприймати весь музей як раму для сприймання мистецтва. Хоч би яким стерильним здавався білий куб, у ньому є безліч «секретних» світильників, ретельно дібраний колір стін та багато інших хитрощів, які посилюють візуальний вплив експонованих творів. Зверніть на це увагу, і ваш візит до музею набуде нового цікавого виміру — ви пізнаєте театральність художніх музеїв. Якщо будь-яка картина оживає лише завдяки ілюзії, ви можете спитати себе: де починається одне й закінчується інше?

ШОКУЙ МЕНЕ, ЯКЩО ЗМОЖЕШ

Недільний ранок. Ви щойно смачно поснідали, і тепер у чудовому настрої заходите до музейної зали. Перше, що ви там бачите,— це фотографія розп'яття, занурена у власну сечу художника. Далі — чорна Діва Марія, зліплена зі слонячого гімна й розміщена навпроти колажу з порнографічних картинок. Раптом ваш настрій робиться трохи гіршим. Що сталося?

Мистецтво, що викликає жах або огиду,— пов'язане з порнографією, тілесними рідинами, смертю чи тлінням,— може виштовхнути вас із зони комфорту. І більшість музеїв не скеровують у переживанні цього досвіду. У який бік дивитися, коли на картині перед вами відкривається мальовниче й нічим не прикрите зображення велетенської вагіни? Що робити, коли виявляється, що в галереї смердить від скляної посудини з напівзгнилою коров'ячою головою? Іти геть? Звісно, можна й так. Але якщо ви гадаєте, що мистецтво обов'язково має бути красивим і піднесеним, то ви помиляєтесь.

Як адекватно взаємодіяти з шоківим мистецтвом? Розпочніть із прояву найпершої емоційної реакції. Посмійтесь, якщо вам хочеться. Роззявте рота, заплачте, розлютіться чи закричіть. Хто сказав, що мистецтво вимагає від вас мовчання і стриманості? Переживання шоку — це перший і головний крок до розуміння мистецького твору.

Виразивши своє початкове «фу», спитайте себе, чому ж воно все-таки виникло. Що саме змусило вас зняковіти? Спробуйте прийняти свої емоції такими, як вони є, і поставитися до твору мистецтва так само, як до будь-якого іншого. Пошукайте підказок, почитайте підписи на етикетках. Художник провокує, аби щось висловити? Він хотів залишити вас віч-на-віч із вашими власними почуттями? Коли мине початковий шок, ви можете відшукати вартісну думку чи повідомлення, які, можливо, потребують певної неоднозначності для ефективного вираження.

Багато митців вважають: ті, хто ставить собі за мету спроєктувати реальний світ на нього ж, обов'язково повинні шокувати. «Суспільні умови шокують, і у такий спосіб мистецтво стає справжнім відображенням суспільства»,— висловився на цю тему один із художників. Музеї є одним із нечисленних місць, де ми маємо змогу вільно і у відносно безневинний спосіб пережити шок. Завдяки цьому ми можемо багато що для себе відкрити. Варто плекати цю свободу і з власної волі прийняти на себе удар. Зрештою він зробить вас сильнішими.

8. КЕРУЄМО СВОЇМИ ОЧІКУВАННЯМИ

ТОЧНО А ЦЕ МИСТЕЦТВО?

Завжди знайдеться той, хто поставить вічне запитання: «А це точно мистецтво?»

Це запитання часто буває доречним, адже мистецтво постає в нескінченній кількості форм: від картин до перформансів, від завершених об'єктів до просторів, від неймовірної краси до разючої потворності. Важливіше, як ви на нього відповідаєте. Результатом застарілих уявлень про мистецтво часто бувають невиправдані сподівання, які, зі свого боку, змушують відвідувачів музею розчаровуватись.

Висловлювати те, що не піддається описові, багатьом здається нелогічним. Однак ті, хто стверджує, що мистецтво не підлягає визначенню, без потреби усе заплутують. Визначати мистецтво — настільки, наскільки це можливо,— необхідна умова, щоб зробити його доступним. Це не означає, що існує один правильний спосіб визначати мистецтво. Воно відкрите для різноманітних інтерпретацій.

**ТІ, ХТО СТВЕРДЖУЄ,
ЩО МИСТЕЦТВО
НЕ ПІДЛЯГАЄ ВИЗНАЧЕННЮ,
БЕЗ ПОТРЕБИ УСЕ ЗАПЛУТУЮТЬ.**

Багато хто вважає, що предмет, який можна назвати твором мистецтва, повинен бути красивим або ж мусить надихати. Коли такі люди стикаються з чимось нестандартним, і музей не спрямовує їх в осмисленні цього явища, вони втрачають інтерес. «Оце воно і є?» — питають такі глядачі, роздивляючись металеву коробку Дональда Джадда. Або кажуть про картини Карела Аппела чи Джексона Поллока: «Мій син міг би таке зробити». Вочевидь, визначення виконують ще й функцію зони комфорту. Коли мистецтво надто неоднозначне, щоб відповідати чиемусь смаку, воно викликає неабияке занепокоєння.

**УСЕ, ЩО ВАМ ПОТРІБНО,
ЩОБ ОТРИМУВАТИ ЗАДОВОЛЕННЯ
ВІД МИСТЕЦТВА,—
ЦЕ ТРОХИ КОНТЕКСТУ
І ПРАВИЛЬНИЙ СПОСІБ МИСЛЕННЯ.**

Дехто вважає, що смак до мистецтва — це набута звичка. Як із вином або сиром — щоб їх оцінити, необхідно мати певну підготовку. Але насправді все, що вам потрібно, щоб отримувати задоволення від мистецьких творів,— це трохи контексту і правильний спосіб мислення. То які способи визначення мистецтва будуть корисними в музеї? Спробуйте розібратися, на що здатне мистецтво. Вийдіть за межі об'єкта і, використовуючи безліч можливостей своєї підсвідомості, з'ясуйте, чого прагнув досягнути митець. Художниця Зінеб Седіра стверджує: «Мистецтво дає можливість для

втечі, дозволяє висловлюватись на політичні й особисті теми, думати, привертати увагу, ставити запитання світові, розповідати історії, увічнювати спогади і зберігати їх живими, випробовувати ідеї й кидати виклик світові. Дивитися на світ поетично. Дивитися на світ так, як вам хочеться». Ось ті думки,— чи, якщо хочете, визначення,— яких варто дотримуватись. Вони якнайкраще допоможуть керувати своїми очікуваннями від мистецтва. Пам'ятайте про них, коли наступного разу підете до музею, і ви досягнете успіху в тому, щоб зробити ваш візит результативним.

ДРУЗІ, ЯКИХ ВИ ДОСІ НЕ ЗУСТРІЧАЛИ

9. ПРО ЧАРІВНІСТЬ БАЛАЧОК ІЗ НЕЗНАЙОМЦЯМИ

«Ідеальна модель переживання мистецтва,— стверджує експертка з музейної справи Емі Вітакер,— це невимушена розмова за обіднім столом». І вона має рацію. Який чуттєвий досвід можна отримати, якщо насолоджуватися полум'яними картинами Матісса разом зі смачним суфле, в компанії приємних гостей, під рубіново-червоний зінфандель.

Їжа в галереї — це як рок-музика в церкві: за жодних обставин! Але приємні розмови про мистецтво, до яких насправді закликає Вітакер, цілком можливі. Хоча музеї не надто скидаються на сповнені життя салони, де ми охоче обмінюємося думками щодо мистецьких творів. Навпаки, у залах зазвичай панує тиша. Якщо нам необхідно щось сказати, ми говоримо стримано. Буває навіть так, що під час відвідин музею, перебуваючи серед сотень любителів мистецтва, які поділяють наші погляди, ми не перекинемося словом із жодною людиною.

Перепони, що не дозволяють нам заговорити до незнайомців, можуть бути високими, але потенційна винагорода все одно вища. Особливо під час відвідин музею. Те, що починається як світська балачка, може перерости в розмову на загальнолюдські теми. А найцікавіше в наших невимушених діалогах про мистецтво те, що під час цих розмов ми менше боїмося помилитися.

Це дозволяє нам ділитися своїми думками, критичними судженнями, захопленням із більшою легкістю, менше розмірковуючи. поглиблюючи в такий спосіб свій мистецький досвід.

Тому варто користуватися кожною нагодою, яка випадає, щоб обмінятися думками з іншими відвідувачами. А ще краще — створювати такі нагоди, навіть якщо ви не з тих, хто любить побалакати з незнайомцями. Вас це може здивувати, але в музеї люди, насправді, відкриті до розмов. Розпочніть обережно, поставивши просте запитання. Невдовзі ви дізнаєтеся, що знання чи почуття гумору іншої людини може підказати вам нові й несподівані способи розуміння мистецького твору.

Деяким людям не хочеться розмовляти в музеях. Це нормально. Часом музейна зала слугує також чудовим місцем, де можна знайти тишу і спокій. Але чи варто перетворювати цілий музей на зону мовчання? Облиште — вийдіть зі своєї мушлі й поспілкуйтеся з однодумцями, любителями мистецтва. Спробуйте зробити це кілька разів, і ви погодитесь із поетом Вільямом Батлером Єйтсом, який сказав: «Тут немає незнайомців — лише друзі, яких ви досі не зустрічали».

ЖУЙКА, ЩО ПРИЛИПЛА ДО ВАШОЇ СВІДОМОСТІ

Мистецькі шедеври — це коштовні камені в короні музею. Байдуже, чи це Мона Ліза з її чарівною усмішкою, чи яскраві кольорові поля Ротко,— завдяки репутації шедеврів ми сприймаємо їх як найвищі досягнення. Але хто насправді визначає, що є шедевром? Останнім часом мистецтво стало настільки продуктивним, що кількість шедеврів зростає в багато разів. Зрештою слово *шедевр* стало найбільш затертим штампом у мистецькому світі.

Коли в паризькому Луврі куратори готували виставку під назвою «Лувр і шедеври», вони узгодили низку критеріїв, яким має відповідати мистецький твір, аби його можна було вважати шедевром. До цього переліку увійшли найвища майстерність виконання, видатна композиція, належність до стародавніх епох, коштовні матеріали, досконалість форми, талант митця, оригінальність і вплив на інших митців. Як виявилось, було лише питанням часу, коли використання згаданих критеріїв вийде з-під контролю і стане підставою для серйозної дискусії. «Стало очевидним, що сформулювати універсальне визначення шедевра напрочуд складно, або й неможливо»,— зробили висновок куратори.

Мабуть, автором єдиного прийнятного визначення поняття «шедевр» є романіст Джойс Кері. Він написав: «Ніщо не є шедевром, аж поки йому не виповниться щонайменше двісті років. Картина — як дерево або церква: вона має дозріти до того, щоб перетворитися на шедевр».

«Шедеврвання» музейного світу можна також розглядати як гру. Конкуренція між гравцями — кураторами, критиками, дилерами, колекціонерами — дуже висока, адже на кону гроші, впливовість і увага публіки. Здобути видатну роботу, визнану справжнім витвором генія, означає перемогти. Музейна зала є такою собі «Галерею слави», де ви можете споглядати результати цієї гри.

Не важливо, чи твір є шедевром, по-справжньому має значення лише те, чи може він заволодіти вашою увагою. «Ви знаєте, коли натрапили на шедевр, бо він залишається з вами на все життя,— так вважає художниця Анна Ріхтер.— Це наче жуйка, що прилипла до вашої свідомості». Тож довіряйте своїм інстинктам. Коли ви знайдете власний шедевр, вам залишиться тільки одне: забути про етикетку і насолоджуватись мистецтвом.

ІДЕАЛЬНА ПРОТИОТРУТА

Ви можете здивуватись,
але найкращий у світі
музейний гід живе у вас
удома. Більше того,
це ваша дитина.

ДІТИ — ЕКСПЕРТИ В ТОМУ, ЩОБ СТАВИТИ ЗАПИТАННЯ І БАЧИТИ РЕЧІ ІНАКШЕ. ОБИДВІ ЦІ РИСИ ВИЗНАЧАЛЬНІ ДЛЯ АРТ-КРИТИКІВ.

Ви вже, напевно, знаєте, що він чи вона — плідний художник, який оздоблює дверцята вашого холодильника витворами в стилі Пікассо. Але на додачу діти ще й виняткові арт-критики. Ваш хлопчик або ваша дівчинка має особливий талант — дозволити вам зазирнути у світ, прихований за мистецьким твором.

Що ж допомагає дітям так добре розуміти мистецтво? Діти — експерти в тому, щоб ставити запитання і бачити речі інакше; обидві ці риси визначальні для арт-критиків. Мистецтво запитувати легко дається дітям. Вони запитують про те, про що дорослі не наважуються, і малят не можна надурити спрощеними відповідями. Їхній самобутній розум знаходить рішення, які нам, дорослим, видаються креативними, винахідливими й оригінальними. Власне кажучи, музеї б мали пропонувати послугу позичання дитини, щоб кожен міг біля входу отримати маленького музейного гіда.

Якщо ви бажаєте цілком скористатися можливостями власного юного провідника, подбайте, щоб у програмі вашої екскурсії було якомога

більше абсурдних і складних робіт. До чотирирічного віку діти не мають ніяких проблем із абстрактним мистецтвом. Завдяки цьому вони є маленькими експертами у творчості Пікассо, Поллока та подібних митців. Нехай розкажуть вам, що, на їхню думку, ці художники насправді намалювали. Крім того, діти є експертами в концептуальному мистецтві, адже вони можуть завзято досліджувати думку або ідею. Не згайте нагоди й дозвольте вашій дитині пояснити вам картини Сола Левітта або Марселя Дюкампа. Візьміть до уваги спостереження малечі й без вагань ставте складні запитання про твори, які вас спантеличують. Діти легко можуть запропонувати вам нові ідеї та перспективи, з яких можна поглянути на твір.

Діти — це ідеальна протиотрута, що вбереже вас від поширеної в музеях поведінки «типу я все знаю». Їхні щирість і зухвалість допоможуть розслабитись навіть найсуворішим музейним завсідникам. Дітей не зупиняє усвідомлення того, що їм бракує знань чи компетентності, як це часто буває з нами. Навпаки, вони вільно реагують на все, що бачать, і коментують це. За роки свого життя ви могли втратити допитливість і відкритий розум, якими досі наділені діти й без яких неможливо зрозуміти та оцінити мистецтво. Отож найкраща наука, яку може дати вам ваш син чи дочка під час візиту до музею, — це допомогти віднайти свою внутрішню дитину. Якщо ви зумієте зберегти юність свого розуму, то відкриєте найцінніше, що може подарувати вам мистецтво.

**НЕ ЗГАЙТЕ НАГОДИ Й ДОЗВОЛЬТЕ
ВАШІЙ ДИТИНІ ПОЯСНИТИ ВАМ
КАРТИНИ СОЛА ЛЕВІТТА АБО
МАРСЕЛЯ ДЮКАМПА.**

РЕАЛЬНОСТЬ ФУНКЦІОНУЄ ЯК ЦАРИНА МОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Френк Стелла

Американець, народився 1936 р.

Шлюб розуму та убозтва II, 1959

Емаль на полотні

Фонд Ларрі Олдріча, 1959

Ця картина складається з двох однакових вертикальних груп концентричних фігур, що мають форму перевернутої букви U. На кожній половині розміщено по 12 смуг чорної емалі, які наче розходяться від однієї незафарбованої лінії посередині. Завдяки цій «упорядкованій схемі», як пояснив Стелла, він «змушує ілюзійністичний простір випливати з картини нескінченним потоком». Малюючи від руки, він наносив промислово чорну емаль малярською щіткою; на картині видно легкі нерівності. Воліючи не пояснювати образну назву своєї роботи, митець сказав про «Шлюб розуму та убозтва II»: «Це лише те, що ви бачите».

410

Блукаючи музеєм, ви натраплятимете на пишномовні, мудровані коментарі, які зазвичай називають «артспік». Ви знайдете її в програмі виставки й у текстах етикетажу. У ній бувають фрази на зразок: «Митець зводить нас віч-на-віч із нашими стереотипами про ієрархію культурних цінностей і упередженнями про мистецьку вартість».

«Артспік» має одну спільну рису з порнографією: щойно побачивши, ви її впізнаєте. Ці тексти сприймаються так, наче вони невдало перекладені з французької й рясно пересипані суперечностями та двозначними судженнями. «Артспік» тяжіє до використання якомога більшої кількості слів і демонструє химерний різновид лінгвістичного недбалства, коли звичайні слова вжиті у невластивих їм, чужорідних контекстах. «Реальність,— пише митець,— функціонує як царица моєї діяльності».

«Артспік» задовольняє пристрасних шанувальників мистецтва, які часто навідуються до музеїв, але в багатьох із нас викликає збентеження чи роздратування. Це робить «артспік» найбільшою вадою музеїв. Описуючи мистецтво туманним, претензійним і часто незрозумілим способом, музеї зводять стіну між собою і своєю аудиторією.

Зважаючи на все це, ви можете спитати: чому ж тоді «артспік» досі існує? Якщо коротко, музейні куратори не схильні докладати зусиль до розвитку своїх навичок писемного мовлення. Якщо ж докладніше — поєднання музейного етикету і рутини спонукає їх до того, щоб віддавати перевагу «артспік».

Урешті-решт, щоб і надалі ходити до музеїв, вам доведеться примиритися з таким різновидом мовлення. У цьому вам допоможе вміння розпізнавати вживані в ньому порожні фрази. Будьте уважні, коли в музеї вам повідомляють, що мистецький твір «ставити під сумнів», «розвінчує» або «зачіпає» теми «відчуження» чи «глобалізації» (або будь-які інші поєднання широких, узагальнених тем). Ігноруючи подібні кліше, ви зможете не раз і не два вберегтися від почуттів розгубленості й роздратування.

Ефективне пояснення має бути чітким, докладним і зосередженим на тому, що ви можете отримати від твору мистецтва. Іноді ви чіпляєтеся за фрази в «артспік», які допомагають вам зрозуміти мистецький твір або долучитися до нього. Ці слова можуть лишитися з вами назавжди. Такі перлини дозволяють знайти красиве у безглуздому.

ДУША МУЗЕЮ

У чому різниця між художнім музеєм і книгарнею? Там картини, а там слова? Звісно. У музеї ми дивимось, а в книгарні — купуємо? І це теж. Однак є ще одна, менш очевидна, але, можливо, більш визначальна відмінність, і вона має назву «поради персоналу». У книгарнях вони є, а в музеях ні. Поради персоналу — це власноруч підписані картки, що їх працівники книгарні вкладають у книжки, які справили на них особливе враження. У своїх цидулках книгарі пояснюють вам, чому варто «прочитати цю книжку». Якщо ви з тих людей, кого легко приголомшує надмірна кількість мистецьких творів у художніх музеях, «поради персоналу» можуть полегшити вам прокладання маршруту.

Це маленькі схвальні підписи, сповнені пристрасті, гумору та глибоких думок. Вони роблять книгарню трохи особистішим простором. Виникає відчуття, ніби працівники крамниці прочитали книжку саме для вас. Музеї теж могли б виявити трохи такої особистої уваги. У них працює багато людей, що мають власну думку про мистецтво й могли б «рекламувати» улюблені твори, без сумніву, вдаючись до захопливих та натхненних розповідей.

Чудова ідея, скажете ви, але в музеях не позначені улюблені твори працівників.

Маєте рацію. Вам треба буде самотужки зібрати рекомендації персоналу. Як? Просто запитуйте. Пані у квитковій касі, доглядач у залі чи офіціант у ресторані — усі вони цілком спроможні порекомендувати вам свої улюблені твори. Їм відомо, що зараз на виставці, й нерідко вони точно знають, що їм до вподоби, адже багато з них і самі є художниками. Спитайте, що, на їхню думку, вам варто побачити й чому, і ви будете приємно здивовані. А, може, й вони також. Якщо ви чемно попросите, вони навіть можуть піти з вами й особисто показати улюблені твори, імовірно, мимохідь переповівши кілька кумедних історій.

Рекомендації від персоналу зроблять ваш візит до музею людянішим і більш невимушеним. Можливо, вони не допоможуть вам краще зрозуміти цінність тієї чи іншої картини в контексті історії мистецтва, але для цього є етикетки на стінах. Натомість ви дізнаєтеся, що може означати твір мистецтва для когось іншого, та які особисті історії можуть за ним ховатися. Для багатьох відвідувачів це безмежно важливіше, ніж будь-яке аналітичне пояснення. Бо, зрештою, рекомендації персоналу дозволяють вам кинути погляд на те, чого багато хто з нас шукає: на справжню душу музею.

BEATITUDE

A NOVEL

Beatitude by Larry Class
Our Staff Recommends

This book is recommended by
KYLE
A love story in all definitions — true love, brotherly love, unrequited love, how love differs between two lovers, and a labor of love from a talented author.

Flannery
O'Connor

A GOOD MAN

IS HARD TO
FIND

and Other Stories

Muriel Spark

"A perfect book."

НЕПРИКРИТИЙ ВИГЛЯД ЛЮДСЬКОГО ТІЛА

Пані МакГі — вчителька мистецтва з більш як двадцятилітнім досвідом викладання, і зараз вона безробітна.

БЛИЗЬКІСТЬ І РОЗДІЛЕНИЙ ДОСВІД — ОСЬ ЩО ПЕРЕТВОРЮЄ ОГОЛЕНІСТЬ НА ПРОБЛЕМУ.

Коли вона повела своїх п'ятикласників на екскурсію до місцевого художнього музею, один з учнів натрапив на зображення оголеного тіла. Батьки дитини подали скаргу до шкільної ради, і це призвело до звільнення пані МакГі.

Хоч історія, що трапилася з пані МакГі, схожа на випадковий збіг обставин, вона зачіпає значно ширшу проблему: як ставитись до оголеності в музеї. Якщо когось ми й можемо вважати відповідальним за те, що в музеях часто з'являються зображення оголеного тіла, то це давні греки. Вони вважали, що закривати тіло одягом означає лише приховувати його природну красу. Відтоді людське тіло, звільнене від одягу й виставлене на огляд у всій своїй розкоші, стало одним із тих мотивів західного мистецтва, що пройшли крізь віки.

Ви, мабуть, чудово знаєте, яке важливе місце посідає «оголена натура» в історії мистецтва. І напевно, у вас не виникає з нею проблем, коли вона залишається в межах доброго смаку. Та чи не почуваетесь ви дещо інакше в музеї?

Різниця полягає в тому, що тут ви перебуваєте поруч із зображенням оголеного

тіла, споглядаєте його чи, може, з певною ніяковістю обговорюєте з друзями, або ще гірше — з родичами, що приїхали до вас у гості. Близькість і розділений досвід — ось що перетворює оголеність на проблему. Більше того: в мистецтві оголеність дуже рідко буває просто оголеністю. Голі тіла або більші, ніж у реальному житті, тобто наділені гротескними формами, або демонструють химерні, викличні пози. Ось тоді ситуація стає справді некомфортною. Розглядати разом із вашим дідусем на олійному полотні Густава Курбе реалістичне зображення оголених жіночих сідниць натуральної величини — напевно, це не узгоджується з вашим уявленням про приємний візит до музею.

Намагатись уникнути роздягнених людських тіл у музеях — майже нездійсненне завдання. Як же тоді ставитись до оголеності?

В одному славетному музеї якось організували виставку, присвячену огляду мистецьких творів, що зображують оголене чоловіче тіло. На спеціальний захід, що мав відбутися в неробочі години музею, відвідувачів запросили прийти голяка. Ідея

полягала в тому, що за відсутності бар'єру між вами і мистецтвом мистецькі твори можна буде ще краще оцінити. Коли в залі перебували тільки голі відвідувачі, оголеність швидко перетворилася для присутніх на нову норму.

І суть якраз у цьому. Прагнучи уникнути ніяковості, що може завадити нам насолоджуватись мистецтвом, ми хочемо, щоб оголеність у музеях була нейтральною чи приємною з естетичного погляду. Але насправді, щоб як слід оцінити оголеність у мистецтві, ми повинні бути відкритими до будь-яких емоцій, які вона викликає. Коли ми дивимось на скульптурне зображення голого тіла, це з однаковою легкістю може змусити нас зніяковіти, може спонукати до еротичних переживань, розсмішити чи розсердити, або навіть наштовхнути на розпусні думки — усе залежить від

самої роботи. Не намагайтесь уникати суперечливих реакцій, які здатна викликати у вас оголеність. Навпаки — прийміть їх і, можливо, навіть отримайте від них задоволення. Мистецтво пов'язане з життям і спроможне пробудити всю палітру відчуттів, які ви знайдете у реальному світі також. Коли вам ніяково в музеї, це часто буває добрим знаком. Це означає, що ви підійшли до межі своєї зони комфорту. І так уже склалося, що саме на цій межі в житті трапляється все найцікавіше.

**КОЛИ ВАМ НІЯКОВО В МУЗЕЇ, ЦЕ ЧАСТО
БУВАЄ ДОБРИМ ЗНАКОМ.**